

EN REJSE TIL VESTKYSTEN AF GRØNLAND FOR ET HALVT HUNDREDE ÅR SIDEN

Af fhv. statsgeolog, dr. phil. *V. Nordmann*

I forsommeren 1911 fik jeg gennem den bekendte geolog, dr. phil. h. c. K. J. V. Steenstrup fra Kommissionen for de Geografiske og Geologiske Undersøgelser i Grønland en opfordring til at foretage en zoologisk undersøgelse af forholdene i den 180 km lange Nordre Strømfjord (Nagssugtôq: Fjorden med de mange rensdyrgevirer) på Grønlands vestkyst ved grænsen mellem Egedesminde og Holsteinsborg distrikter. Da fjorden har et kraftigt tilløb af elve fra indlandsisen, kunne det formodes, at denne stærke tilførsel af fersk vand ville have en betydelig indvirkning på dyrelivet i fjordens for øvrigt salte vand.

Min daværende kone, fru Vilhelmine (Minna) Nordmann, der døde 1944, og jeg afrejste fra København i sidste halvdel af maj 1911 med den Grønlandske Handels dampskib „Hans Egede“ til Holsteinsborg, hvortil vi ankom den 10. juni, og hvor vi mødtes med den ca. 30-årige bådsmænd i marinen, Niels Pedersen, som i de tre foregående somre havde ført rejsefartøjet „Rink“ for kaptajn Borg i marinen, og som nu skulle føre den samme båd for os.

Da „Hans Egede“ havde kastet anker, strømmede forskellige tjenestemænd, honoratiories o. s. v. om bord for at byde os velkommen, medens en af de mange musikalske grønlændere i land trakterede en harmonika med stor virtuositet. Til min store forbavselse var det musikstykke, han spillede, melodien til denne sommers særdeles populære sang: Hvad gør du i den grønne skov, Jeanette?

Da min kone havde stirret nogen tid på en af de damer, som var kommet om bord, udbrød hun: „Undskyld, men er det ikke Agnes Teglgaard, jeg taler med?“, „Jo, det er, og vi er skolekammerater fra Comtesse Moltkes Skole,“ og idet hun vendte sig til mig: „Og min mand har gået på kursus med Dem hos Ludvig Trier?“ Det var den lokale præstefrue, vi talte med. Det var en stor overraskelse for mig, thi jeg havde i de senere år hverken set eller hørt noget til ham, og jeg var meget forundret over at træffe ham som præst i Grønland. Han var et kvikt og livligt hovede, og Ludvig Trier var særdeles glad for ham som elev, men havde dog den sorg, at han ligesom adskillige andre teologiske studenter var en rigtig bulderbasse og soldebroder.

Fartøjet.

Som ekspeditionsfartøj anvendtes en Kommissionen tilhørende 30 fod lang halvdæksbåd med indlagt motor på 7½ hk. Båden var opkaldt efter den tidligere inspektør, senere direktør for Den Kongelige Grønlandske Handel, den velkendte geolog og naturforsker, H. Rink. Båden var bagtil forsynet med en lille kahyt, møbleret med et arbejds- og spisebord, samt på hver side med en sofa, på hvilken der om natten kunne lægges en sovepose. I lastrummet, som om dagen anvendtes til placering af skraberedskaber m. m., kunne der om natten indrettes en soveplads; disse sovepladser var kun midlertidige. Når vi opholdt os en eller et par dage på et sted, sov vi i telte, et for min kone og mig og et for grønlanderne. Det førstnævnte telt var forsynet med to jernsenge, på hvilke der kunne lægges en sovepose til et voksent menneske. På vor ekspedition sov bådsmand Pedersen hver nat i selve båden for det tilfælde, at der skulle hænde noget med den i løbet af natten.

Besætningen.

Foruden min kone, som hjalp til med indsamling af materialet, og hvis skyld det var, at dette blev så stort, havde vi en besætning på tre til fire grønlandere og en grønlanderinde. I tidens løb udveksledes de mandlige grønlandere med andre, eftersom tid og lejlighed gaves. Blandt vor grønlandske besætning må jeg især nævne den daværende discipel på Grønlands Seminarium i Godthåb, den senere bekendte kateket, Jacob Olsen, der bl. a. deltog i Knud Rasmussens store rejse fra Grønland til Østkap i Sibirien. Ved en senere lejlighed førte Knud Rasmussen ham som gæst til sit hjem, hvor han skulle assistere ham ved oversættelsen af et bind grønlandske sagn og myter. Der havde jeg lejlighed til at træffe ham igen, og han fortalte mig da følgende lille anekdote, som giver en vis forestilling om grønlandernes tankegang. I Knud Rasmussens hus kom også som forholdsvis hyppig gæst professor Harald Høffding. Ved en vis lejlighed havde Høffding på en temmelig alvorlig måde bebrejdet Jacob hans adfærd imod husets unge pige, som han havde fjaset med i al uskyldighed. Jacob Olsen, der som de fleste grønlandere var meget sårbar over for irettesættelser, tog sig denne unødvendigt nær og sagde til mig, at sådan en opførsel kunne sådan en gammel herre jo ikke forstå, thi han havde jo ingen menneskeforstand, d. v. s. ingen forstand på mennesker. Sic! Det var jo en skrap kritik af en verdensberømt filosof, særlig kendt som psykolog. Man mindes et ganske andet udtryk af den velkendte engelske forfatter Edmund Gosse i hans bog „To besøg i Danmark“ (dansk udgave). Han omtaler eskimoernes „stynede evner og stivfrosne forstand“, en udtalelse, man absolut ikke kan acceptere, når man kender grønlanderne rigtigt.

Motorbåden „Rink“.

Foto: Niels Pedersen

Af de andre grønlandere må omtales vor flinke, lille maskinist, den femtenårige Ado (Adolph). Han var søn af den efter sigende eneste grønlandske familie, der havde lov til at bo inden for det afspærrede område omkring kryolitbruddet ved Ivigtut, og han lærte derfor sit „modersmål“ helt og holdent af de danske arbejdere. Han kunne som følge heraf ikke et eneste grønlandsk ord, da han kom til os, og hans normale tale var det bedste grønnegade-dansk, man kunne høre! Han kom f. eks. en dag med følgende spørgsmål til bådsmanden: „Peersen, je sku spørre, om vi ku låne en båshaje?“ Også på et andet punkt afveg Ado fra de andre grønlandere. Medens alle andre, også europæerne, gik med de grønlandske støvler, kamikker, travede Ado rundt i et par gode, danske træsko, og han fik sig et ordentligt grin, da hans træsko engang ved en pludselig overhaling af båden kom ud at sejle på „Bølgen blaa“, så vi måtte foretage en rundsejlad for at få den fisket op igen. Ado var hele selskabets klovn, altid oplagt til sjov, som f. eks. da han en aften, hvor vi var stærkt plaget af myg, hoppede ned i en tom sæk og lod snøvsen binde til foroven. I dette kæmpemæssige „myggeslør“ hoppede han rundt til morskab for os alle og ikke mindst for ham selv. Den anden unge grønlander hed Peter Albertsen og var fra Narssaq ved Ivigtut.

Bådsmand Pedersen tog sig særdeles venligt af begge de to unge grønlanderes opdragelse, både i henseende til renlighed og i henseende til de fænomener, vi stødte på. Så snart vejrlig og temperatur tillod det, fik de deres morgenbad, og det var morsomt at se dem komme tilbage fra badestedet med det halvvåde håndklæde slynget flot om venstre skulder. Hvad „belæring“ angik, så sørgede bådsmanden for, at de fik en ordentlig forklaring om de sjældnere dyreformer, som vi traf på, f. eks. en nydelig, mindre, ottearmet blæksprutte eller nogle store ringkrebs (Idothea), af hvilke Zoologisk Museum hidtil kun havde haft nogle få stykker, men som vi var så heldige at fange i adskillige eksemplarer; alle disse mærkelige dyr vakte naturligvis grønlandernes forbavselse.

Arbejdet.

Arbejdsdagen gik for os på følgende måde: Efter morgenkaffe, der som alle andre måltider, store eller små, af praktiske grunde indtoges om bord, sejlede vi ud til det i forvejen bestemte sted. Her kastede vi anker og indtog vor frokost, for at vi kunne komme til at rydde lastrummet og opstille bl. a. en kran til at hale de redskaber op med, vi skulle bruge.

Derefter påbegyndtes det egentlige arbejde med skrabningen. Til hver enkelt medgik 20 minutter. Længden af den tid, som medgik til ophaling af linen, beroede jo på den dybde, på hvilken vi skrabede. Ved de større dybder, hvor linen indtog en mere eller mindre skrå stilling, kunne længden af den udskudte line beløbe sig til omkring 1 km.

På hvert sted, hvor der foretoges skrabninger, begyndte vi med, ved hjælp af en af marinen udlånt kontroldybde måler, at måle vanddybden (største målte dybde beløb sig til 535 m). Endvidere måltes ved hjælp af et vendetermometer temperaturen, såvel ved bunden som ved overfladen, ligesom der ved hjælp af en vandhenter (en særlig konstrueret metalflaske) optoges vandprøver til bestemmelse af saltholdigheden i de forskellige dybder.

Da båden under de gentagne op- og nedfiringer drev, og havdybden, navnlig på tværs af fjorden med dens stejle bund, hastigt forandredes inden for korte afstande, fandt jeg det mere praktisk at anbringe samtlige instrumenter, undtagen skraberen, på een og samme line. Der hændte dog herved et beklageligt og kostbart uheld, idet den lange line ved bunden tog fat i nogle klippeskær, og da det på trods af gentagne forsøg på at løsgøre den, viste sig nødvendigt at sætte fuld fart på maskinen, bristede linen og alle instrumenterne gik tabt. At vi ved skrabningen på stedet fandt 200 vel-smagende grønlandske „østers“ (Pecten islandicus), er en anden historie og en dårlig trøst.

Gneisfjeldet ved Sanerut.

Foto: V. Nordmann

Hver skrabning tog foruden nedfiring og ophaling som nævnt 20 minutter og gav som regel et godt udbytte i henseende til mængde.

Inden middagsmaden kunne vi som regel nå tre skrabninger. Rensning af skraber og sigtning af de ophalede prøver foretoges, inden vi sænkede skraberen på ny, og efter at den sidste skraber var trukket op, sejlede vi tilbage til vor boplads. Min kone og jeg gik i gang med at sortere den sidste skrabnings indhold, medens bådsmanden, der var en udmærket kok, tilberedte middagsmaden, der i reglen blev spist kl. 18.

Provianten.

Vor proviant bestod dels af den fra Beauvais' Fabrikker i København medbragte konserver, dels af landets produkter. For at begynde med disse, kan det måske bemærkes, at ingen af os smagte så meget som en bid sælkød på turen; derimod købte vi ved et par af udstederne rensdyrkød og enkelte steder fersk fisk, dels laksørreder (en skål sukker var betaling for en stor laks), dels helleflynder, hvoraf den ene vejede 15 kg og kostede 1 dansk krone og et rugbrød. Da vi også skulle sørge for mad til vor grønlandske besætning, havde vi stor hjælp af et fuglefjæld, som vi traf på

et stykke inde på fjordens nordside, hvor det vrirlede med tejster og lomvier, alke og tatteratter (tretåede måger) o. a.. Grønlænderne spiste kun et ordentligt måltid i løbet af dagen og indtog det først om aftenen.

Ved festlige lejligheder udvidede vi middagen til at omfatte: Suppe (kogt på tørrede julienneurter), fisk (som regel laksørred), steg (okse- eller kalvekød) dessert (plumbudding, og dertil nød vi sherry, sauterne, rødvin og portvin samt til kaffen D. O. M. Som man ser, led vi ingen nød.

Agto og Nordre Strømfjord.

Endelig den 19. juni var vi klar til afrejse til Nordre Strømfjord (Nagssugtôq). Efterhånden som vi nærmede os fjordens munding, blev det mere og mere spændende for os, hvorledes vi ville slippe ind. Fjorden er nemlig fra gammel tid kendt for sine store vanskeligheder med hensyn til ind- og udsejling, idet strømmen kan være meget vekslende i styrke. Vi blev dog behageligt overraskede ved, at indsejlingen blev forholdsvis let, og vi fandt en lille ankerplads noget inden for munden; her slog vi lejr.

Hvor dyb fjorden er i munden, er ikke let at afgøre, thi lodlinen indtog på grund af den udadgående strøm en buet linie mod sydvest og angav altså ikke den virkelige dybde, som må være mindre end 200 meter.

Næste dag begyndte vi så på det arbejde med skrabning, dybde- og temperaturmåling, som tidligere er beskrevet, og som skulle optage vor tid indtil slutningen af juli, med enkelte små afbrydelser.

Da jeg fra min skoletid var begyndt at anlægge en samling af naturhistoriske genstande, satte jeg mit håb til – da jeg hørte, at jeg skulle til Grønland – at erhverve mig et hvalroshovede; thi nogle øer i munden af Strømfjorden er, så vidt vides, den eneste årlige yngle- (og fangst-) plads for hvalrosser så langt nede på vestkysten. Vi besluttede derfor at gå til udstedet Agto, hvortil de dræbte dyr bliver bragt for at flås og parteres. For at undgå en alt for lang tilbagerejse, besluttede vi allerede nu, inden vi kom for langt ind i Nordre Strømfjord, at tage denne tur og ankom til Agto 1. juli.

Det blev en lang og besværlig rejse, thi lige som vi om aftenen var kommet på højde med udstedet og fik den lille, hjerteformede ø Umanaq i sigte vest for udstedet, begyndte den sædvanlige aftentåge at skjule alt for os, og bådsmændene ønskede endnu en gang, at der var malet navn på alle øerne, thi så havde det været betydelig lettere at finde frem.

Vi sejlede nu rundt i skærgården og kiggede på flere af øerne, indtil vi endelig hørte nogle riffelskud, hvis lyd vi derefter sejlede efter, og snart derpå var vi så heldige at finde Agtos kajplads og se udstedsbestyrer Hedegaard stå der med en

Ado og Peter.

Foto: V. Nordmann

riffel i hånden. Han havde allerede affyret flere riffelskud, da han hørte lyden af vor motor, snart fjernere, snart nærmere, mens vi på grund af samme motor intet kunne høre, før vi var ganske tæt inde på land.

Kort efter, at vi var kommet i land, så vi to dejlige, store hvalroshoveder ligge nede på bunden af havnen. Det var meningen, at rejer og ringkrebs skulle fortære alt kødet, og skeletteringen var næsten fuldbyrdet, da vi kom. Udstedsbestyreren overlod os begge hoveder, og jeg var jo straks ubeskeden nok til at lægge beslag på

det største med to pragtfulde stødtænder på 55 cm længde. Det har nu i 50 år stået på min reol. Bådsmanden sikrede sig det andet, lidt mindre hoved.

Noget efter hørte vi mærkeligt nok lyden af en anden motorbåd, men den måtte være ført af en stedkendt mand, thi den styrede forholdsvis lige løs på kajen. Det viste sig da også, at den nyankommende var inspektør for Nordgrønland, Daugaard-Jensen, der var ude på tjenesterejse for at besøge udstederne i omegnen. Daugaard-Jensen havde vi stiftet bekendtskab med på oprejsen om bord på „Hans Egede“, og det var i sandhed en stor gevinst, thi Daugaard-Jensen var en særdeles fornøjelig mand. Han var, ligesom min kone, velbevandret i nordisk litteratur, og de to underholdt os ved middagsbordene med en ligefrem krydsild af citater af de forskellige digtere og forfattere. F. eks. da skibet en dag krængede voldsommere end sædvanligt, hvilket gik stærkt ud over serveringen ved middagsbordet, udbryder Daugaard-Jensen: „Stille, stille, Baaden gynger,“ hvorefter det straks lød fra Minna: „hisset mellem Siv og Krat,“ (Oehlenschläger: „Underlige Aftenlufter . . .“).

Næste dag havde vi såvel inspektør Daugaard-Jensen som familien Hedegaard, hos hvem vi havde overnattet, til middag: kogt oksetunge med gemyse med tilhørende vin.

Vejret var heldigvis godt og tørt. Der var ganske vist ikke mere end 2° C, men da luften var ganske tør og vejret stille, behøvede vi intet overtøj, når vi færdedes i det fri. Efter et par dages forløb rejste vi tilbage til vor lejrplads i Strømfjorden. På denne tilbagetur sejlede vi ind i Egelugssuit-bugten nord for indgangen til Strømfjorden og aflagde et første kortvarigt besøg ved Gieseckes Sø. Den var endnu fuldstændig tilfrosset.

Da vi havde fuldentt vort arbejde på den første lejrplads i Strømfjorden, rykkede vi efterhånden længere og længere ind i denne.

I den indre del af fjorden, hvor tilførslen af slam er særdeles stærk, ligger et sted, som på kortet betegnes ved navnet Sanerut. Her slog vi lejr på strandsletten ved foden af et højt, særdeles smukt lagdelt gnejsfjeld, hvis afvekslende lyse og mørke gnejslag hældede stærkt mod SØ.

Kort efter at vi var kommet dertil, kom et par grønlandske familier og opslog deres sommertelte et lille stykke fra vort. Det var telte af en ejendommelig form, som bl. a. etnografen Kaj Birket-Smith har beskrevet. Medens de sædvanlige sommertelte består af et skindtæppe hvilende på lange stænger, som går fra teltets forholdsvis smalle forramme ved indgangen og spreder sig vifteformet bagud til den lave jordvold, som danner teltrumets begrænsning bagtil, så afsluttedes disse to telte af en temmelig lav, lodret væg, dannet af en mindre, lodret ramme af træ og dækket af resten af teltskindet. Medens grønlanderne var i færd med at rejse telte-
ne, kom en ung kone med et ca. 1 år gammelt barn og gjorde os begribeligt, at det var

Indlandsisen ved bunden af Arferssiorfik.

Foto: V. Nordmann

sygt. Titlen som dr. (phil.) må være nået frem til dem og have bevirket, at de anså mig for læge. Nu var gode råd dyre, for ingen af os tre europæere havde synderlig forstand på lægekunst. Efter min kones råd – og for reputationens skyld, måtte vi dog gøre noget og besluttede at give barnet en skefuld amerikansk olie, thi det kunne næppe skade. Men nu gjaldt det jo om at få barnet til at tage imod det. Efter vort kendskab til *danske* børn, er det jo ikke en spise, børn sætter pris på. Men til vor store forundring slugte ungen med begærlighed hele skeens indhold og slikkede skeen så godt, at bådsmanden forbavset udbrød: „Det var mamaqra, min pige, nu skal du se, nu bliver du snart ajing!“ Med den besked forsvandt mor og barn.

Apropos lægekunsten i landet. Jeg hørte deroppe så megen tale om den kendte læge, Norman Hansen, forfatteren til bl. a. den grønlandske roman „De glade Smils Boplads“. Men jeg kan ikke bestemt huske, om jeg nogen sinde blev præsenteret for ham. Han havde bl. a. et ejendommeligt „væsen“, som han kaldte Migiak-fuglen, som det imidlertid aldrig lykkedes mig at få at se, hverken in natura eller som billede. Denne Migiak-fugl fik de syge grønlandere at se, når de konsulterede ham, og den havde et så besynderligt og grundkomisk udseende, at de stak i et vældigt grin og glemte både sygdom og eventuel operation.

Da vi nærmede os enden af en af fjordens forgreninger, besteg vi en smal bjergryg, som adskilte Nordre Strømfjord fra den nordlige nabofjord (Arferssiorfik). I dennes bund udmundede en stor gletscher, der kom direkte fra indlandsisen. Fra en højde af omkring 500 m på den nævnte bjergryg skuede vi langt ind over indlandsisens uhyre udstrakte flade.

Nordre Strømfjord er, som nævnt i indledningen, ca. 180 km lang og i sin østlige del stærkt forgrenet. En stor elv udmunder ved fjordens bund og fører, som naturligt er, da den kommer fra indlandsisen, smeltevand med, der er så stærkt slamfyldt, at fjordvandet endda flere km mod vest er ganske uigennemsigtigt. Fjordens bund er her dækket af anselige lag af slam, hvis mægtighed stadig vokser. Dette er årsagen til, at visse dyreformer kun kan trives en kort tid inde i fjordens indre del, fornemmelig dem, der har en bred fodskive, ved hvis hjælp de kan krybe om. Dette fremgår bl. a. af de få årringe, som ses på de dersteds optagne døde snegle og muslingers skaller. Den egentlige forandring i faunaen spores hovedsagelig i lavvandsfaunaen i strengeste forstand (*Litorina* o. l.).

Denne tilfyldning af ler foregår dog kun i væsentlig grad i de forgreninger, hvori smeltevandet strømmer direkte ud. Kommer man ind i en forgrening, hvori dette ikke er tilfældet, er vandet næsten lige så klart som ude nær ved fjordens munding, og dyrelivet så at sige næsten lige så righoldigt.

Gieseckes Sø.

Efter at have afsluttet undersøgelserne i Nordre Strømfjord gik vi den 1. august over til vor næste opgave: at undersøge forholdene i Gieseckes Sø. Vi sejlede ind i bunden af Eqalugssuit og fortsatte gennem dalen til søen. Ankommet hertil slog vi lejr på fjeldskråningen NV for søen.

Næste morgen hændte der Peter et slemt uheld. Inden grønlænderne endnu var kommet i tøjet og lå og fjasede i teltet, hørte vi pludselig et råb fra grønlænderteltet og ser en af grønlænderne pile ned og og kalde på bådsmænden. Han fortalte, at Peter havde været så uheldig at vælte en kedel kogende vand ned over begge sine fødder, der var blevet så forfærdeligt skoldede, at vi, under forsøgene med at trække strømperne af ham, næsten berøvede ham al huden på det meste af fødderne. Havde vi nu haft noget olie eller andet fedtstof med, men vi havde kun amerikansk olie (ricinus olie), og vi fik senere at vide af lægen, at det var en mindre heldig anvendelse, da denne olie er temmelig ætsende. Resultatet blev derfor, at bådsmænden blev så betænkelig, at han henstillede til mig at bringe Peter til hospitalet i Holsteinsborg. Derfor drog han og maskinpasseren Ado af sted med „Rink“ og den syge mand. Da de to efter en stormfuld rejse på tre dage kom tilbage, gik vi alle ud til nogle skalbanker ved Gieseckes Sø, men efter et par timers forløb begyndte Ado

at klage over stærkt hovedpine og andre sygdomsfornemmelser, så han blev sendt tilbage til teltet med besked om at gå i seng og se at sove det bort. Da vi andre hen ad aften kom „hjem“, havde han høj feber; og da feberen næste morgen var endnu højere, blev bådsmanden i høj grad betænkelig og turde ikke blive med ham på stedet og foreslog også at rejse med ham til hospitalet. Men da han derved skulle have min sidste raske grønlander med på turen, og jeg således ville sidde alene tilbage med to kvinder, min kone og grønlanderinden Hanssine, på et sted, som ingen vidste noget om, i det tilfælde, der skulle hænde båden et uheld, besluttede vi alle at forlade lejren.

Vi stak derfor til søs i løbet af formiddagen den 6. august, og under forudsætning af, at vejr, vind og vove ville forholde sig nogenlunde ens på hele turen, mente vi at kunne være på højde med kolonien Holsteinsborg ved 19-tiden. Men da vi på dette tidspunkt nærmede os land, kom vi atter ind i tågeregionen, der er sædvanlig langs kysten, og det var slet ikke let for os at finde vej ind i skærgården, da øerne i tågen så meget større ud, end de normalt plejede. Ved 21-tiden erklærede bådsmanden, at han oprigtigt talte ikke vidste, hvor vi var, og vi besluttede derfor at lægge til land for natten. Da vi havde fået båden vel fortøjet både for og agter, lod Hanssine et par ord falde om, at der boede mennesker lige i nærheden. Vi bad derfor Jacob Olsen om at opsøge disse og bringe en af dem med tilbage som lods. Hvis denne ene var ked af at sejle om natten, måtte han gerne tage endnu en mand med. Der kom derfor naturligvis to grønlandere, som medbragte deres kajaker. Da vi ikke havde fået noget ordentligt at spise hele dagen på grund af den høje søgang ude i Davis Strædet, indtog vi først et ordentligt måltid mad.

Vi stak derefter igen til søs ved 23-tiden, og da vi havde sejlet nogen tid blev det et så klart måneskin, at vi selv godt kunne have fundet vej, men nu havde vi jo lodserne, og så gik det nogenlunde raskt, og vi kom til Holsteinsborg kl. 1,30 om natten.

Da vi sejlede ind i havnen, så vi, at „Hans Egede“ allerede var kommet. Det skulle imidlertid først en tur til de nordlige kolonier, før det på tilbagerejsen kunne tage os med hjem til Danmark.

Alt var tyst og stille i kolonien, da jeg roede til land for at finde lægen. Det viste sig da, at hospitalet var tomt og forladt, lægen havde fået ordre til at flytte til Jacobshavn, og alt hans materiel og bohavestod indpakket uden for hans dør. Ved at spadseret lidt om i byen traf jeg tilfældigvis den grønlandske jordemoder, der var ude at gå „aftentur“, og hun fortalte mig da, at lægen overnattede hos kolonibestyreren. Jeg gik derfor derhen, bankede på ruden til soveværelset og anmodede ham om at komme ud at se til den syge mand. Lægen bad mig da gå om bord igen, og han skulle komme så hurtigt som muligt. Lidt efter ankom da også en stor båd med lægen, en assistent, to grønlandske sygeplejersker og et par mand, der betjente båden.

Da lægen, som var en ung mand, forsøgte at udspørge vor syge Ado på grønlandsk, sagde bådsmændene: „Doktor, De må hellere tale dansk til ham, for det forstår han bedst!“ Den forbavsedde læge fik nu forklaringen på Ados sprogtalet; han ville have ham med og indlægge ham hos de andre patienter hos de private familier, men bådsmændene ville ikke have ham ind i de befængte huse, og vi blev da enige om at vente ved kolonien et par dage, til Ado var kommet sig af den stærke influenza, han var blevet angrebet af, da de havde været nede med Peter. Efter et par dages forløb var Ado så nogenlunde rask, og vi sejlede alle undtagen Peter (der endnu ikke var helbredt på fødderne) tilbage og genoptog arbejdet ved Gieseckes Sø.

Denne indsø nåede vi ind til ved at sejle ind i bunden af den lille fjord Eqalugssuit, som ligger ca. 85 km nord for Holsteinsborg. I dalen, som fører til søen, ligger der tre små indsøer „som en perlesnor forbundet med en elv, som fra søen løber sydvest ud i havet“. Søen er på det kort, vi sejlede efter, angivet med en længde af ca. 10 danske mil, men da Geodætisk Institut for nogle år siden optog et nyt fotografisk kort fra luften, viste søerne sig ikke på langt nær at have den størrelse som formodet, men kun ca. 5 km fra NØ til SV, og enderne af søen viser sig nu langt mere fligede og indskårne på det nye kort end på det gamle; derfor kan jeg kun angive den omtrentlige beliggenhed af de skalbanker, som fandtes på sydkysten af søen. Disse store skalbanker havde en højde af ca. 5 m fra søens overflade og til deres top. De bestod af sammenfrosne skaller af marine snegle og muslinger, hovedsagelig af de samme arter, som nu lever i Nordre Strømfjord. Det andet hovedspørgsmål, som var stillet til mig fra Kommissionen, om hvorvidt Gieseckes Sø tidligere havde været saltvandsfjord i forbindelse med havet, var i virkeligheden allerede løst ved synet af alle disse store skalbanker.

Så skred vi til en nærmere undersøgelse af selve søen. Til den ende havde vi, støttet til de omtalte tre små øer, dels ved at sejle og slæbe og dels ved at bære en ganske lille topersoners robåd, en „moses“, som bådsmændene kaldte den, ind til søbredden, bragt os i stand til at kunne befare dens vande. Den ene ombordværende skulle ro, den anden, anbragt på en lille stol, skulle betjene redskaberne: en primitiv lodline med mærker for hver meter, vendeterminometer, skraber og et middelstort planktonnet.

Ved hjælp af den omtalte „moses“ gennemkrydsede jeg søen fra strandbredden nedenfor teltpladsen til det på søens sydside liggende høje fjeld Kingigtoq, og videre langs skalbankerne til søens sydvestlige ende, idet vi samtidig tog vandprøver fra dybder mellem vandspejlet og ca. 100 m. Det var udelukkende ferskt vand i de øverste 50 m, men derunder skete der så det mærkelige, at i disse større dybder trængte vandet i den primitive vandhenter, den eneste, vi havde tilbage, sig ind imellem proppen og flaskehalsen, og fra disse dybder og ned efter havde jeg altså ingen

garanti for, fra hvilken dybde vandet stammede. Hvis jeg derfor ligesom i den nuværende, så godt som ferske Østersø, ville have truffet større eller mindre, salte områder langs bunden, ville jeg ikke have kunnet konstatere, i hvilken dybde sådanne lå.

Foruden vandundersøgelserne tog vi også en stor mængde planktonprøver, der alle tydede på ferskt vand. Rent tilfældigt fik vi også større former, således tipiggede hundestejler og et par små ørreder på ca. 15 cm's længde. De eneste saltvandsformer, vi fik fat på, var tomme skaller af nogle mollusker, der derfor sandsynligvis tilhørte søens oprindelige tilstand som marin fjord. Endvidere kan noteres, at vi på søens sydkyst traf på et lille fuglefjeld, beboet bl. a. af en middelstor, hvid mågeart.

Med disse resultater afsluttede jeg den 12. august undersøgelserne af Gieseckes Sø, der altså tidligere havde været en saltvandsfjord, men nu på grund af landets hævn-
ning er blevet en stor og smal ferskvandssø.

Hjemturen.

Det var en aftale med kaptajn Thorsen på „Hans Egede“, at jeg skulle være parat til hjemrejse til Danmark, når skibet vendte tilbage til Holsteinsborg efter sine besøg ved de nordlige kolonier. Da vi således havde en rum tid til overs, besluttede vi at anvende denne til „lystsejlads“ for at se så meget mere af landet, da ingen af os kunne vide, om vi nogen sinde kom til Grønland igen. Vi sejlede derfor nordpå den 12. august kl. 4 om eftermiddagen og kom samme dags aften kl. 8 til udstedet Kangatsiaq, der udelukkende var beboet af grønlændere, ja, selv handelen fra butikken dreves af indfødte. Det var i sandhed „de glade smils boplads“. Alle ansigter strålede, og venlige, ivrige hænder straktes imod os og hjalp os tjenstvilligt med den besværlige landstigning på klippekysten. Vi gik straks ind i butikken og forsy-
nede os med en rigelig mængde kaffe, der fordeltes mellem udstedets ældre husmødre, som deraf skulle foranstalte en større „kaffemik“, medens min kone og jeg foretog en rundtur i byen. Vi kravlede ind i en af de små, primitive jordhytter, som udgjorde bebyggelsen, og fandt kun husherren hjemme – af gode grunde, thi han lå til sengs på briksen, plaget af den sygdom, som på den tid og endnu senere var en svøbe for hele landet: Tuberkulosen. Han opvartede os med en lang passiar, hvorefter vi naturligvis ikke forstod et ord, og endte med fra sit bryst under skindpelsen at fremtage en vældig portion edderdun, der fungerede som vat, for at vise os, at han var syg.

Da grønlænderne så, at vi var gået ind i jordhytten, strømmede de til og fyldte det eneste „værelse“, som huset rummede. Blandt disse ny besøgende lagde min kone mærke til en ung kvinde, der var iført den såkaldte amaut, en anorak, hvis ryg var

syet så rummelig, at den kunne rumme et lille barn, en foranstaltning, der skaffede moderen fri rådighed til at arbejde med begge sine hænder. Da min kone ikke havde lyst til at stå som et umælende væsen over for befolkningen, spurgte hun den unge kvinde: „niviarsiaq, imaqa?“ Det betyder: „En lille pige, måske?“ Hun havde nemlig glemt, hvad en lille dreng hedder på grønlandsk. Havde hun kunnet bruge dette udtryk, ville det sikkert have smigret den unge moder mere. „Någga,“ svarede kvinden med et lidt hånligt tonefald, idet hun samtidig næsten stod på hovedet for at ryste et lille spædt drengebarn ud af posen.

Da vi forlod hytten, følte vi os omringet af hele bopladsens hundeflok, der hylede og tudede af fuld hals. Situationen så ikke så lidt faretruende ud og ville let have kunnet blive højst ubehagelig for os, blandt disse glubske dyr, hvis ikke bopladsens drengeungdom med megen hujen var faret løs på hundene med nævestore sten, som de med stor kraft kastede efter dem.

Da vi kom tilbage til pladsen ved butikken, duftede der overalt af frisklavet kaffe, og „kaffemikken“ var i fuld gang. Der var en ganske ejendommelig stemning og kolorit over dette aftensmåltid i den smukke, klare sensommeraften midt i den vilde grønlandske natur.

Næste morgen, den 13. august, fortsatte vi med Egedesminde som mål. Da det var stærk tåge, tog vi en lods og kom frem til målet kl. 3 om eftermiddagen. Næste dag sejlede vi videre om morgenen kl. 9 og stod ud i den store Disko Bugt, som skiller øen Disko fra det grønlandske fastland. Farvandet blev efterhånden temmelig stærkt fyldt med større og mindre isfjelde, der kom drivende ud fra Jacobshavns isfjord. Vi forsøgte at tælle dem, men da vi var nået tallet 150, og der stadig syntes at være mange endnu, opgav vi resten. Vi ankom så til Godhavn kl. 5 og gik ud til den danske arktiske biologiske station, hvor vi traf min gamle studiekammerat, botanikeren Morten Pedersen (Porsild), som var blevet leder af stationen. Hos ham og hans familie tilbragte vi resten af dagen og det meste af natten, og kom derfor først sent af sted den følgende dag, den 15. august. Vi stod sydpå med kurs mod Kronprinsens Ejland. Det var smukt vejr, da vi afsejlede fra Godhavn, men næppe havde vi fået sat en ordentlig kurs efter øerne, før den drilagtige tåge indhentede os og skjulte alt for vort blik. Ved hjælp af et par stedkendte grønlandske passagerer blev vi lodset ind til udstedet Kronprinsens Ejland. Hensigten med at aflægge et besøg på øerne, var udelukkende den at skaffe mig en pæn, stor konebådsmodel, som jeg vidste, man kunne få der. Der blev også vist mig en sådan, 86 cm lang og på sit højeste 11,5 cm bred, og „fabrikanten“ forlangte 8 kr. for den, men da han var ærlig nok til at tilstå, at båden ikke var fuldstændig, idet den bl. a. manglede besætning, ville jeg ikke give mere end 5 kr., da jeg vidste, at min kollega, dr. Harder, nogle få år i forvejen havde givet en sådan pris for en ganske lignende model. Det kan må-

Et udsnit af Holsteinsborg for omkring 50 år siden.

Foto: V. Nordmann

ske interessere at høre lidt om priserne i Grønland dengang og nu. På opturen købte jeg hos en dansk familie i Godthåb en god, smuk, komplet kajakmodel, 74 cm lang og 8 cm bred, for den sædvanlige pris af 3,50 kr., og senere, i Sukkertoppen, gav jeg kun 1,50 kr. for en ganske lille, men nydelig model, 33 cm lang og 3,3 cm bred, skønt man skulle synes, at der med så lille en båd måtte være mere og finere arbejde at udføre. Men i 1926 skaffede en bekendt mig en stor og smuk kajakmodel for 12 kr., 57,5 cm lang og 5,3 cm bred. 1958 kostede en kajakmodel, 63 cm lang, 5 cm bred, i souvenirbutikken på polarluftbasen i Søndre Strømfjord 10 dollars = 75 kr.! Man skulle næsten tro, at grønlændere i tidligere tid bestemte prisen på deres husflid mere efter produktets størrelse end efter omfanget af det arbejde, der havde været med at forfærdige det.

Vi nåede kl. 8,45 om aftenen i tyk tåge til Egedesminde, hvor vi forblev natten over.

Den 16. august gik vi indenskærs sydpå fra Egedesminde i godt vejr kl. 11 om formiddagen. Alt gik godt, indtil vi kl. 4 om eftermiddagen, til trods for at vi havde kendtmand om bord, rørte grunden på et tidspunkt, hvor bådsmanden ikke befandt

sig på dækket. Han kom øjeblikkeligt op, men i samme øjeblik løb båden med et ordentligt brag op på et skær, således at forenden blev løftet en god fod over vandfladen. Samtidig blev bådens slæbetrosse indfiltret i skruen. Da det var faldende vande, kommanderede den noget chokerede bådsmand alle ombordværende ud i slæbejollen, da han frygtede, at „Rink“ ville synke. Jollen grundstødte omgående på skæret, og forsøg på at stage den af grunden havde til at begynde med ingen større succes, indtil jeg opdagede, at grønlænderinden Hanssine stagede den ene vej og jeg den modsatte! Medens dette stod på, var det lykkedes bådsmanden at få den lettede motorbåd til at glide af skæret og at få skruen befriet af trossen. Da alle fra jollen var kommet om bord igen, spurgte Minna bådsmanden: „Så De, hvordan vi lå og rodede på skæret?“ „Ja,“ svarede bådsmanden, „jeg kunne nok se, at det ikke var nogen fin manøvre.“ „Nå, De kalder det dog en manøvre,“ var Minnas øjeblikkelige ripost! Uden yderligere dramatik ankom vi dernæst til Kangatsiaq om aftenen ved 6-tiden.

Tidlig om morgenen den 17. gik vi via Aferssiorfik-fjordens munding, hvor vi ved middagstid studerede en lille skalbanke, til Agto, hvor vi ankrede tidlig på aftenen, og næste dag nåede vi sent om natten Holsteinsborg. Her opholdt vi os til den 25. august. Denne dag ankom „Hans Egede“, og afskedens time med vore gode venner var nu inde. Samtidig med „Hans Egede“ forlod bådsmanden om bord i „Rink“ havnen i Holsteinsborg for at bringe den til dens vinterkvarter i Ivigtut. Rejsen over Atlanten forløb uden uheld af nogen art, og den 7. september om aftenen gik vi til kaj i Trangraven.

Ingen af vore pårørende vidste noget sikkert om tidspunktet for skibets ankomst, da „Hans Egede“ ikke dengang var udstyret med radio, og ingen af de pårørende var derfor mødt op for at tage imod os på Den Grønlandske Handels Plads; men min søster, der boede i nærheden af Nyboder, havde udviklet en særlig evne til at identificere skibene, der stod Københavns havn ind, ved hjælp af deres dampfløjtesignaler. Næppe havde „Hans Egede“s fløjte lydt i havneindløbet, før hun var klar over, at de længe savnede var hjemvendt. Desværre nåede hun og andre familiedømlemmer, der hurtigt var blevet varslede, først ned til Trangraven, da vi forlængst havde forladt skibet og pr. droske var på vej til vort hjem.